

GREINING

Sea Shepherd felagsskapurin

– eitt trygðar- og verjupolitiskt mál, sum samtíðis er eitt nýtt slag av hóttan móttvegis føroyska samfelagnum, og sum Løgtingið ynskir at gera nakað við

Harvið brýtur Løgtingið upp úr nýggjum í sambandi við eitt trygðar- og verjumál, sum er danskt málsøki sambært heimastýrslógini, og samtíðis eitt mál, sum er kjølfest í yvirvald (suverenitet) og landøki (territorium) Danmarkar. Løgtingið førkar seg sostatt inn at gera lóggávu og átøk í eitt málsøki, sum er sjálv kjarnan í einhvørjari tjóð, nevnliga trygðar- og verjupolitikkurin. Broytingar í yvirvalds-hugtakinum av humaniterum- og trygðarpolitiskum orsøkum viðførir, at yvirvaldið hjá eisini Danmark ikki er so treytaleyst sum fyrr. Tí ber til hjá føroyskum- og donskum myndugleikum í einum samstarvi, at gera lóggávu og átøk Føroyum viðvíkjandi, sum snúgvá seg um trygðar- og verjumál.

Skrivað hefur Henrik Weihe Joensen, ráðgevi í trygðar-, verju- og tilbúgvingarmálum og fyrrverandi tilbúgvingarstjóri í Føroyum

1. Inngangur

Løgtingið samtykti við aðru viðgerð tann 3. desember í fjør uppskot um tilbúgving, átøk og lóggávu, at fyrirbyrgja fráboðaðum ólógligum virkseminum í Føroyum. Hetta uppskot til samtyktar, sum var sett fram av andstøðuni, og tikið undir við av flest øllum samgongufólkum, hefur beinleiðis tilvísing til felagsskapin Sea Shepherd, sum mótmælt grindadrápið í Føroyum í fjør summar.

Í álitinum hjá Løgtingsins rættarnevnd, dagfest 20. november 2014, stendur skrivað soljóðandi:

“Løgtingið heitir á landstýrið um skjótast møguligt og í seinasta lagi 1. mai 2015 at leggja fram neyðugar lógarbroytingar soleiðis, at skipast kann ein verulig tilbúgving, og átøk fremjast, sum kunnu fyrirbyrgja, at umboð fyrir felagsskapir og útgerð, ið hava til endamáls at fremja ólógligt virkseminum í Føroyum, kunnu koma til landið ella kunnu útinna fyrireikingar til tilíkt virkseminum í Føroyum”.

Rættarnevndin skrivur víðari í sama álitandið soljóðandi:

“Hartil heitir Løgtingið á landsstýrið um at leggja fyrir Løgtingið eina frágreiðing, hvussu tryggjast kann ein stóðug upplýsing móttvegis altjóða samfelagnum um avleiðingar av ólógliga virkseminum og grundgevingarnar fyrir átøkunum hjá føroysku myndugleikum”.

Løgtingið ynskir sostatt, at Landsstýrið fremur neyðugar lógarbroytingar umframt letur úr hondum eina frágreiðing, sum greinar viðkomandi spurningar, ið hava við málið at gera, og sum liggja til grund fyrir átøkunum.

Tað er í sama viðfangi týðningarmikið, at Løgting og Landsstýrið hava í huga, at tær lógarbroytingar, ið hetta uppskot til samtyktar leggur upp til at gera, ikki mugu leggja forðingar fyrir grundleggjandi rættindum sambært grundlógini hjá borgarum í Føroyum umframt persónum, ið vitja og uppihalda sær í Føroyum. Í hesum førinum serliga ásetingarnar í grundlógini §§ 77 og 79 um skrivi- og talufrælsi umframt savningarfrælsi.

2. Løgtingið samt um átøk í einum trygðar- og verjupolitiskum málið, sum hefur við yvirvald og landøki Danmarkar og Føroyar at gera

Við at samtykkja hetta uppskot, standa løgtingslimir tvørtur um andstøðu og samgongu saman um, at gera nakað við eitt trygðar- og verjumál, sum er danskt málsøki sambært heimastýrslógini. Samtíðis er talan um eitt mál, sum er partur av nýggju trygðardagskránni í Evropa og í vesturheiminum yvirhøvur, sum krevur bæði samstarv millum sivilar

myndugleikar, politið og hernaðarvaldið, men eisini eitt samstarv millum føroyskar og danskar myndugleikar. Tað vil siga eitt trygðar- og verjumál, sum hefur við ein altjóða felagsskap at gera – ein felagsskap, sum eisini føroyskir myndugleikar mugu fyrirhalda seg til á operativum-, stjórnarráðs- og politiskum stigi.

Við samtyktini gevur Løgtingið til kennar, at framferðarhátturin hjá Sea Shepherd felagsskapinum er ikki í lagi, tá umdømi Føroya verður hótt og borgarar í føroyska samfelagnum gerast ótryggir av hjáveruni hjá felagsskapinum. Tí ynskir Løgtingið natúrligt, at Landsstýrið setir átøk og lóggávu í verk, sum kann forða og fyrirbyrgja, at altjóða felagsskapir kunnu hotta almennu trygdina í Føroyum.

Men tá átøk og lóggáva skulu gerðast í Føroyum í einum trygðar- og verjumáli, sum er danskt málsøki, so er hetta ein avbjóðandi uppgáva, tí vit førka okkum nú inn á eitt øki, har hugtøkini landøki (territorium) og yvirvald (suverenitet), og harvið viðurskiftini viðvíkjandi valdið landanna millum, hava stóran týðning. Tað ber tó væl til, at útinna praktiska lóggávu í Føroyum, hóast talan er um eitt trygðar- og verjumál, men tað hefur sum fyrirtreyt, at føroyskir og danskir myndugleikar – Føroya Landsstýri og Danska Stjórnin – arbeiða tætt saman um

uppgávuna.

Men lat okkum fyrst kanna eftir í dag og í einum søguligum baksýni, hvønn týðning landøki (territorium) og yvirvald (suverenitet) hava, tá vit tosa um at gera møguligar broytingar í trygðar- og verjumálum, sum ganga fyrir seg í Føroyum.

3. Landøki- og yvirvald Danmarkar viðvíkjandi Føroyum er kjølfest í trygðar- og verjupolitikkinum

Yvirkulúgin frá 2005 ásetir, at málsøkini viðvíkjandi uttanríkis-, trygðar- og verjumálum kunnu ikki takast yvir sum føroysk málsøki. Henda áseting er í beinleiðis samsvor við innihaldið í nýggjastu politisku semjuni um donsku verjuna fyrir árinum 2013-2017, har tað m.a. stendur skrivað soljóðandi um endamálið við donsku verjuni:

“*Dansk forsvar har grundlæggende til formål at hævde det danske riges suverænitet og sikre landets fortsatte eksistens, integritet og sikkerhed.*”

Danska verjan hefur sostatt sum sítt høvuðsendamál, at hevda yvirvald Kongsríki Danmarkar og tryggjað tilveruna, sjálvræðisrættin og trygdina hjá Danmark. Yvirvald Danmarkar (suvereniteturin) verður hevdaður yvir eitt landøki (territorium), sum Henrik Zahle sáli, professari í lögfrøði, allýsti á henda hátt:

“*Territoriets retlige betydning er en afspejling af territorialhøjhedens grundsætning, altså den i international ret (folkeret) anerkendte grundsætning, at der til den enkelte stat er knyttet et territorium, og at staten inden for dette territorium har dels beføjelse til regulering, dels eneret med hensyn til magtudøvelse.*”

Í viðurskiftunum millum Danmark og Føroyar merkir tað, at yvirvaldið er tað sama sum Kongsríki Danmarkar, sum hefur ein lögfrøðiligan rætt til eitt landøki, sum fatar um Føroyar, og har Danmark hefur heimild til at stýra og at brúka vald. Við øðrum orðum, so er trygðar- og verjupolitikkurin søguliga og bygnaðarliga tengdur at yvirvaldinum (ríkinum), og tí

hefur Danmark framvegis lóggávu- og útinandi ábyrgd av hesum politikk-økið.

Altjóðagerðin og ein nýggj trygðardagskrá í vesturheiminum hefur við sær, at yvirvalds-hugtakið í flest øllum londum broytist við tíðini. Sum henda greining roynir at lýsa og grundgeva fyrir, so er broytingin í yvirvalds-hugtakinum eisini galdandi í viðurskiftunum millum Danmark og Føroyar, tá vit tosa um avbjóðingar í sambandi við trygðar- og verjumál, har Sea Shepherd málið og trygðarpolitiska stóðan úti í heimi yvirhøvur vísir eitt rák móttvegis hesi broyting.

3.1 Søguligt baksýni um broytingar í yvirvalds-hugtakinum

Yvirvalds-hugtakið birtist í 16- og 17-hundraðatalinum, og var ein politisk og lögfrøðilig loysn uppá tann sentrala spurningin, um tað var kongur, kirkja, aðal- ella borgarastættin, sum hevði rættin til at ráða yvir einum ávísu landøki. Enska heimspekingurin Thomas Hobbs menti í sínum verki Leviathan í 1651 ein sokallaðan samfelagssáttmála og hugsanina um, at valdið hjá ríkinum er eitt vald, ið ikki kann deilast, soleiðis at valdsharrin (suverenurin), sum er kongur ella stjórnin, ikki kann geva frá sær valdið yvir eitt ávíst landøki. Endamálið við yvirvalds-hugtakinum var sostatt, at skipað ein sterkan kong (ríkið), sum borgarar í landinum góvu seg undir. Á henda hátt bleiv fyrirbyrgt, at kríggj var í landinum av átrúnaðarligum orsøkum, og at tað bleiv skapt stóðufesti í einari óstøðugari og skiftandi altjóða skipan.

Undirritanin av tí Westfalska Friðinum í 1648 staðfesti yvirvalds-hugtakið men frá 1800-hundraðatalinum og frameftir, bleiv yvirvalds-hugtakið sett undir trýst við krøvum um demokrati og sjálvstýrið, sum bleiv staðfest í Versailles-sáttmálanum í 1919. Á henda hátt bleiv yvirvalds-hugtakið bjóða av. Í dag er hetta hugtak undir stóðugari broyting í sambandi við humanitera “responsibility to protect” (R2P) hugtakið hjá ST, sum er skyldan hjá londum at verja sínar íbúgvir móttvegis brotsverkum, og